

Rued Langgaard

HAV OG SOL

SEA AND SUN

For mezzosopran og orkester samt blandet kor ad libitum
For mezzo soprano and orchestra with mixed chorus ad libitum

Tekst af / Text by

Vilhelm Krag

1915

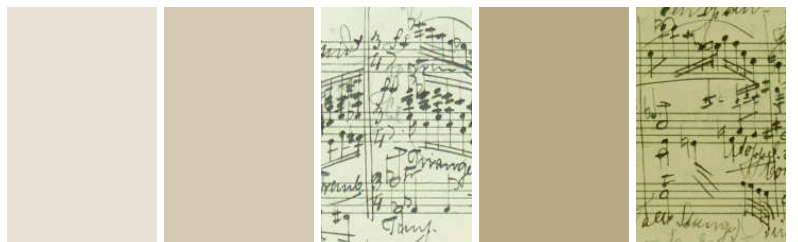
BVN 102

Kritisk udgave ved

Critical edition by

Mike Cholewa og/and Bendt Viinholt Nielsen

PARTITUR / SCORE

Rued Langgaard

HAV OG SOL

SEA AND SUN

For mezzosopran og orkester samt blandet kor ad libitum
For mezzo soprano and orchestra with mixed chorus ad libitum

Tekst af / Text by

Vilhelm Krag

1915

BVN 102

Kritisk udgave ved

Critical edition by

Mike Cholewa og/and Bendt Viinholt Nielsen

PARTITUR / SCORE

RUED LANGGAARD UDGAVERN
THE RUED LANGGAARD EDITION

EDITION WILHELM HANSEN

Rued Langgaard: Hav og Sol (BVN 102)

Kritisk udgave ved Mike Cholewa og Bendt Viinholt Nielsen
© 2021 Rued Langgaard Udgaven og Edition Wilhelm Hansen AS,
Copenhagen

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards
Kompositioner. Annoteret værktegnelse. (Rued Langgaard's Composi-
tions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*.
Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven: Bendt Viinholt Nielsen.
Engelsk oversættelse: John Irons og Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.

Rued Langgaard Udgaven blev etableret i 2000 med støtte fra
Carlsbergfondet.

Den her foreliggende udgivelse er støttet af Carlsbergfondet
samt Koda Kultur.

Rued Langgaard Udgaven skylder fondene en varm tak for den
velvillige støtte.

Rued Langgaard Udgaven
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
1266 København K
Danmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN 978-87-598-3308-7
WH32281

Orkestermateriale til leje

Desuden foreligger:
Klaverpartitur udarbejdet af komponisten
WH32281C (ISBN 978-87-598-6382-4).

Spilletid: 8 minutter.

Rued Langgaard: Sea and Sun (BVN 102)

Critical edition by Mike Cholewa and Bendt Viinholt Nielsen
© 2021 The Rued Langgaard Edition and Edition Wilhelm Hansen AS,
Copenhagen

BVN numbers refer to Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards
Kompositioner. Annoteret værktegnelse. (Rued Langgaard's Composi-
tions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*.
Odense Universitetsforlag, 1991.

General editor of The Rued Langgaard Edition: Bendt Viinholt Nielsen.
English translation: John Irons and Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.

The Rued Langgaard Edition was established in 2000 with the support
of the Carlsberg Foundation.

The present publication was supported by the Carlsberg Foundation
and Koda's Cultural Funds.

The Rued Langgaard Edition would like to express its great gratitude to
both funds for their willing support.

The Rued Langgaard Edition
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
DK-1266 Copenhagen K
Denmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN 978-87-598-3308-7
WH32281

Orchestral material for hire

Also available:
Vocal score prepared by the composer
WH32281C (ISBN 978-87-598-6382-4).

Duration: 8 minutes.

INDHOLD

OM UDGAVEN	3
OM HAV OG SOL	4
SANGTEKST (VILHELM KRAG)	7
SOLO, CORO E STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	8
HAV OG SOL	9
KILDER OG KRITISK BERETNING	28

CONTENTS

ABOUT THIS EDITION	3
ABOUT SEA AND SUN	4
SONGTEXT (VILHELM KRAG)	7
SOLO, CORO E STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	8
SEA AND SUN	9
SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY	28

OM UDGAVEN

Denne kritiske førsteudgave af *Hav og Sol* er baseret på manuskripter i Rued Langgaards Samling (RLS) på Det Kongelige Bibliotek i København. Hovedkilden er et ukomplet partitur (RLS 114.1), hvor slutningen (12 takter) mangler. Indholdet af disse takter fremgår af en foreliggende partiturladde (RLS 114.7) og et klaverpartitur, udarbejdet af komponisten (RLS 114.6). Partituret er på et tidspunkt i 1940'erne blevet suppleret med en korsats, der følger solostemmen, men ikke erstatter den. Korsatsen er skitseret, men fremstår fuldstændig, og udgiverne har derfor valgt at præsentere værket i såvel dets oprindelige form for mezzosopran og orkester som i en alternativ form med kor. Korpartiet og de ændringer i visse orkesterstemmer, Langgaard indførte for at støtte koret, er noteret med mindre noder. Udgaven kan altså benyttes til opførelse uden kor eller med kor, og såfremt koret medvirker skal orkesterinstrumenterne spille de små noder, som også findes i orkestermaterialet.

Udgivernes tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser og buer med brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiverne. Faste fortegn for klarinetter og engelskhorn er tilføjet af udgiverne.

Der henvises i øvrigt til *Kilder og kritisk beretning* s. 28.

Mike Cholewa og Bendt Viinholt Nielsen, oktober 2021

ABOUT THIS EDITION

This critical first edition of *Sea and Sun* is based on manuscripts in Rued Langgaard's Collection (RLS) at the Royal Danish Library in Copenhagen. The main source is an incomplete score (RLS 114.1), where the ending (12 bars) is missing. The contents of these bars appear from an extant score draft (RLS 114.7) and a piano reduction, prepared by the composer (RLS 114.6). The score has at some point in the 1940s been supplemented with a choral part that follows the solo voice but does not replace it. The choral part is outlined, but appears complete, and the editors have therefore chosen to present the work in its original form for mezzo-soprano and orchestra as well as in an alternative form with chorus. The choir part and the alterations made by Langgaard in certain orchestral parts to support the chorus are shown with small notes. The edition can thus be used for performance without a chorus or with a chorus, and if the chorus participates, the orchestral instruments must play the small notes, which are also found in the orchestral material.

The editors' additions and emendations are indicated typographically in the score by square brackets and broken-line slurs and ties. Guiding accidentals in round brackets are also editorial. Key signatures for clarinets and corno inglese have been supplied by the editors.

For further information, see *Sources and critical commentary* p. 28.

Mike Cholewa and Bendt Viinholt Nielsen, October 2021

OM HAV OG SOL

Rued Langgaard satte en række digte af den norske forfatter Vilhelm Krag (1871-1933) i musik. Digtene er alle fra samlingen *Nye Digte* (1897). I september 1915 komponerede han således *Fem erotiske Digte* (BVN 99) for sangstemme og klaver, og i forlængelse heraf skrev han den lille cyklus *Fire Sange* (BVN 100), ligeledes for sang og klaver, hvoraf to har tekst af Krag og to er til digte af Holger Drachmann. I begyndelsen af oktober 1915 satte han så digtet *Hav* af Vilhelm Krag i musik for mezzosopran og orkester. Dette værk fik titlen *Et Forspil til "Fruen fra Havet" af Henrik Ibsen*. Henrik Ibsens (1828-1906) skuespil i fem akter, *Fruen fra Havet*, blev udgivet 1888 og gik fra 1889 på Det Kongelige Teater i København, men relativt få gange og sidste gang i 1905. Langgaard må derfor sandsynligvis have stiftet bekendtskab med dramaet i bogform og har fundet en parallel mellem havets symbolske betydning i Ibsens drama og i Vilhelm Krags digt. Kompositionen var næppe tænkt som forspil til brug ved teateropførelser af skuespillet; formuleringen "Et Forspil" tyder på, at det var komponeret som et selvstændigt koncertværk.

Det renskrevne partitur fra 1915 blev i 1916 indlemmet i den fem kvarter lange, såkaldte sceniske symfoni, *Sinfonia interna*, oprindeligt betegnet som Langgaards 4. symfoni (BVN 122). *Sinfonia interna* bestod af en prolog, tre billeder og en epilog og fordrede seks sangsolister, kor og stort orkester samt orgel. Af dette værks fem dele var de fire komponeret i 1915 som selvstændige værker. *Et Forspil til "Fruen fra Havet"* kom til at udgøre *Sinfonia interna's* Prolog uden nogen selvstændig titel. Indlemmelsen i det store værk medførte, at der blev tilføjet en 53 takter lang, instrumental indledning, samtidig med at det oprindelige værks første takt blev elimineret. Endvidere blev de sidste 12 takter skåret bort, således at prologen kunne gå direkte over i første billede (med titlen *Lysøen*). Mezzosopranstemmen blev gjort til en "Usynlig Stemme" i den sceniske udformning, Langgaard forestillede sig, og som han udmøntede i de regibemærkninger, han skrev ind i partituret. I værkets begyndelse er scenebilledet således "Skyer og Taager. Nat. Mørke, skummende Bølger" – og senere (ved overgangen til værkets sidste halvdel): "Det lysner i Taagen, og et Sommerlandskab (med Hav i Baggrunden) kommer efterhaanden til syne. Fjernt lyseblaat Hav."

Ved inddragelsen 1916 i *Sinfonia interna* blev der ikke foretaget ændringer i forspillets musik, men to orkesterstemmer for kornet og tenortuba i F (wagnertuba), som var foreskrevet i partituret, blev ændret til hhv. trompet og basun. Et spring fra (udgavens) t. 6 til t. 26 og en samtidig revision af strygerstemmerne i t. 26-30 er, bedømt ud fra håndskriften, indføjet af Langgaard på et lidt senere tidspunkt hen imod 1920.

ABOUT SEA AND SUN

Rued Langgaard wrote music to a number of poems by the Norwegian writer Vilhelm Krag (1871-1933). All of them are from the collection *New Poems* (1897). In September 1915, he composed *Five Erotic Poems* (BVN 99) for voice and piano, and after this he wrote the small cycle *Four Songs* (BVN 100), also for voice and piano, of which two have texts by Krag and two are to poems by Holger Drachmann. In early October 1915, he set the poem *Sea* by Vilhelm Krag to music for mezzo-soprano and orchestra. This work was given the title *A Prelude to 'The Lady from the Sea' by Henrik Ibsen*. This play in five acts by Henrik Ibsen (1828-1906) was published in 1888 and performed at The Royal Theatre in Copenhagen from 1889, but only on few occasions, the last one being in 1905. Langgaard must therefore presumably have become acquainted with the play in book form and found a parallel between the symbolic meaning of the sea in Ibsen's drama and in Vilhelm Krag's poem. The composition was hardly conceived as a prelude to be used at theatrical performances of the play; the formulation 'A Prelude' indicates that it was composed as an independent concert work.

The fair copy of the score of 1915 was incorporated in 1916 into the 75-minute-long so-called scenic symphony *Sinfonia interna*, originally called Langgaard's 4th Symphony (BVN 122). *Sinfonia interna* consisted of a prologue, three scenes and an epilogue and required six soloists, a chorus and a large orchestra as well as an organ. Of the five sections of the work, four were composed in 1915 as independent works. *A Prelude to 'The Lady from the Sea'* became the *Prologue of Sinfonia interna*, without any independent title. The incorporation into the large work meant that a 53-bar-long instrumental introduction was added, and that the first bar of the original work was removed. In addition, the last 12 bars were excised, so that the prologue could move directly into the first scene (with the title *The Island of Light*). The mezzo-soprano voice was changed into an 'invisible voice' in the scenic version Langgaard imagined – and also indicated in stage directions added in the score. The scenery is initially described as 'Clouds and mists. Night. Dark, foaming waves' – and later (at the transition to the last half of the work): 'The mist starts to lift, and a summer landscape (with the sea in the background) gradually comes into view. Distant, light-blue sea.'

With the inclusion into *Sinfonia interna* in 1916, no changes were made to the music of the prelude, but two orchestral parts, for cornet and tenor tuba in F (Wagner tuba), which were prescribed in the score were changed to trumpet and trombone respectively. A leap from (the edition's) bar 6 to bar 26 as well as a revision of the string parts in bars 26-30 were, judging from the handwriting, inserted by Langgaard at a slightly later point in time, towards 1920.

Rued Langgaards mor, Emma Langgaard, fortolkede *Sinfonia interna* i en håndskreven programnote med titlen "*Sinfonia interna*" *belyst i Kristendommens Aand*. Heri hedder det om prologen:

Hav (Vilhelm Krag's Digt) *Havet* (Johs. Aab. 21):
Ifølge Biskop [Thomas Skat] Rørdams Udlæggelse af det nye Testamente betyder "Havet" *det golde, det ufrugtbare*. Overført her kan "Havet" – "Hav" altsaa henvise til den egoistiske Menneskekamp der drager og lokker – for at lægge øde. "Havet var ikke mere" [Johs. Aab. 21,1] betyder altsaa at den egoistiske Magt er brudt, Dæmonerne borte – Fredsriget oprettet, se Texten: "men nu er der Helg over Havet" – Forjættelsen "fuldendt".¹

Langgaard forsøgte ihærdigt at få *Sinfonia interna* opført på Det Kongelige Teater, men det lykkedes ikke, og på et tidspunkt i begyndelsen af 1920'erne gled værket ud af symfonirækken. Han mistede øjensynlig interessen for *Sinfonia interna* som samlet værk, efter at operaen *Antikrist* (1921-23) var blevet til og udgjorde et mere aktuelt scenisk værk. En stor del af *Sinfonia interna*'s første billede (*Lysøen*) var i øvrigt blevet genanvendt i operaens første billede. Det store partitur fra 1916 blev ad åre splittet ad. I dag foreligger de bevarede dele samlet, men store partier af manuskriptet er forsvundet. Partituret fra 1915 til *Et Forspil til "Fruen fra Havet"* er dog bevaret intakt med undtagelse af de 12 slutningstakter, som udgik da værket blev indlemmet som prolog i *Sinfonia interna*.

Prologen var blandt de dele af *Sinfonia interna*, som Langgaard genbrugte, omarbejdede og reviderede i årene fra 1937 til 1945. I 1939 genanvendte han således en kort passage i en sats, som indgik i korværket *Endens Tid* (BVN 243), men senere blev udskilt herfra. I første halvdel af 1940'erne arbejdede Langgaard med tanken om at genskabe *Sinfonia interna* i tre dele bestående af prologen, som han nu kaldte enten *Havet*, *Hav* eller *Øjet*, *Lysøen*, som nu kaldtes *Drømmen*, og endelig *Angelus*, som han allerede havde omarbejdet og renskrevet i 1937 (BVN 233). I en optegnelse dateret Ribe 1943 nævner RL, at *Havet* og *Drømmen* skal renskrives hver for sig. *Drømmen* blev da også revideret og renskrevet i 1945 (BVN 98), og *Havet* blev udvidet med et parti for blandet kor (SATB), som blev indføjet i skitseform i partituret. En renskrift blev dog ikke foretaget, og den påtænkte genskabelse af *Sinfonia interna* blev således ikke realiseret. Langgaard valgte i sidste ende at koncentrere den idé, der knyttede sig til *Sinfonia interna*, til blot ét af værkerne, nemlig *Drømmen*, som han forsynede med undertitlen *Sinfonia interna*.

Partituret til *Et Forspil til "Fruen fra Havet"* blev således efterladt af komponisten i ukomplet stand med forskellige vidnesbyrd om værkets historik og især præget af det tilføjede, skitserede korparti i værkets sidste halvdel (t. 76-105) samt visse mindre ændringer i orkestersatsen i forbindelse hermed. Disse tilføjelser blev rimeligvis foretaget med henblik på den ovennævnte revitalisering af *Sinfonia interna*, som optog Langgaard i 1940'erne. Man må i dag konstatere, at de regibemærkninger og angivelser af spring, som havde relation til *Sinfonia interna* (1916), er streget over af komponisten, og ligeledes, at den første takt, der var blevet annulleret ved tilføjelsen af den instrumentale indledning i 1916, har fået ny gyldighed i kraft af Langgaards tilføjelse "gælder". Som partituret foreligger, tyder det altså på, at Langgaard i sidste ende har ønsket, at værket skulle fremstå uden formmæssige ændringer, men med tilføjelse af blandet kor. Korsatsen er i realiteten et arrange-

Rued Langgaard's mother, Emma Langgaard, interpreted *Sinfonia interna* in a handwritten programme note with the title '*Sinfonia interna*', *illustrated in the spirit of Christianity*. It says the following about the prologue:

Sea (Vilhelm Krag's poem) *The Sea* (Revelation XXI):
According to Bishop [Thomas Skat] Rørdam's exegesis of the New Testament, 'The Sea' means *the barren, the infertile*. Metaphorically 'The Sea' – 'Sea' – can then refer to the egoistic human struggle that attracts and entices – in order to lay waste. 'The sea was no more' (Revelation XXI, v. 1) thus means that the egoistic power has been broken, the demons banished – the realm of peace has been restored, see the text: 'but now there is Sunday mood over the sea' – The promise has been 'fulfilled'.¹

Langgaard persistently tried to get *Sinfonia interna* performed at The Royal Theatre, but was unsuccessful, and at some point during the early 1920s, the work was no longer included among his symphonies. He apparently lost interest in *Sinfonia interna* as a collected work after the opera *Antichrist* (1921-23) had come into being and constituted a more topical scenic work. A large part of the first scene (*The Island of Light*) of *Sinfonia interna* had, incidentally, been re-used in the first scene of the opera. The large 1916 score was split up over the years. Today, the preserved sections have been brought together, but large parts of the manuscript have disappeared. The score from 1915 of *A Prelude to 'The Lady from the Sea'*, however, has been preserved intact, with the exception of the 12 concluding bars, which were removed when the work was incorporated as a prologue into *Sinfonia interna*.

The prologue was among the sections of *Sinfonia interna* that Langgaard re-used, reworked and revised in the years from 1937 to 1945. In 1939, he re-used a short passage in a movement that was included in the choral work *The Time of the End* (BVN 243), but later removed. In the first half of the 1940s, Langgaard toyed with the idea of recreating *Sinfonia interna* in three parts: a prologue, which he called either *The Sea*, *Sea* or *The Eye*, and *The Island of Light*, which was now called *The Dream*, and finally *Angelus*, which he had already reworked and done a fair copy of in 1937 (BVN 233). In a note dated Ribe 1943, RL mentions that *The Sea* and *The Dream* must be fair-copied separately. *The Dream* was also revised and a fair copy made in 1945 (BVN 98), and *The Sea* was enlarged by a section for mixed choir (SATB), which was inserted in draft form into the score. A fair copy was not, however, carried out and the envisaged recreation of *Sinfonia interna* was thus not realised. Langgaard finally chose to reduce the idea connected to *Sinfonia interna* to just one of the works, *The Dream*, to which he gave the subtitle *Sinfonia interna*.

The score of *A Prelude to 'The Lady from the Sea'* was thus left in an incomplete state by the composer, with various accounts of its history and especially influenced by the added, sketched-out choral part in the second half of the work (bars 76-105). This choral part and a few related alterations of the orchestral music were, reasonably enough, added in conjunction with the above-mentioned revitalisation of *Sinfonia interna* that Langgaard was interested in carrying out in the 1940s. Today, one must ascertain that the stage directions and indications of leaps with relation to *Sinfonia interna* (1916) have been struck through by the composer; also that the first bar, which was deleted on the addition of the instrumental introduction in 1916, has acquired new validity because of Langgaard's addition 'applies'. The present form of the score thus suggests that Langgaard has ultimately wanted the work to appear without any formal changes, but with the addition of a mixed chorus.

1 RLS 114.10 (et andet eksemplar af teksten foreligger som RLS 114.11).

1 RLS 114.10 (a different copy of the text exists as RLS 114.11).

ment af solostemmen, men koret synes ikke at skulle erstatte solisten. Intentionen må være, at solostemme og kor følges ad, hvilket synes bekræftet af, at Langgaard i t. 103-104 har tilføjet en alternativ tonegang for solostemmen op på det høje as, mens korets sopranoer følger stemmens oprindelige forløb i disse takter. Udgaven her præsenterer som det primære værkets oprindelige version fra 1915. Da versionen med kor imidlertid har en selvstændig værdi og kan udgives, medtages kortsatsen som "ad libitum". Hvad Langgaard forestillede sig i relation til de 12 takter, som mangler til sidst i det renskrevne partitur, er uvist. Udgaven rekonstruerer disse takter på grundlag af en foreliggende partiturskitse suppleret af et klaverpartitur, som Langgaard udarbejdede i oktober 1915. Sidstnævnte er på et sent tidspunkt blevet forsynet med titlen *Hav og Sol*, som antages at være komponistens seneste bud på en titel til værket som selvstændig komposition.

Hav og Sol blev indspillet i Mike Cholewas tilrettelæggelse (med kor) af Anne Margrethe Dahl, Canzone-Koret og Aarhus Symfoniorkester dirigeret af Frans Rasmussen og udgivet på CD i 1999.² Den første koncertopførelse (som var uden kor) fandt sted i Ribe Domkirke under Rued Langgaard Festival den 6. september 2019. Andrea Pellegrini og Sønderjyllands Symfoniorkester blev dirigeret af David Niemann.

Bendt Viinholt Nielsen, oktober 2021

The choral section is in fact an arrangement of the solo part, but the chorus does not seem to have to replace the soloist. The intention must be that the solo voice and chorus follow each other, which seems confirmed by the fact that Langgaard in bars 103-104 added an alternative tone for the solo voice which reaches the high A flat, while the sopranos of the chorus follow the original melody in these bars. The present edition presents primarily the original version from 1915. However, as the version with chorus has an independent value and can be published, the choral part is included as 'ad libitum'. What Langgaard felt about the 12 bars that are lacking in the fair copy of the score is uncertain. The edition reconstructs these bars on the basis of an existing sketch of the score as well as a piano reduction that Langgaard made in October 1915. The latter has at some later juncture been provided with the title *Sea and Sun*, which is assumed to be the composer's latest suggestion for the work as an independent composition.

Sea and Sun was recorded in Mike Cholewa's version (with chorus) by Anne Margrethe Dahl, the Canzone Choir and the Aarhus Symphony Orchestra, conducted by Frans Rasmussen and issued on a CD in 1999.² The first concert performance (which was without a chorus) took place in Ribe Cathedral during the Rued Langgaard Festival on 6 September 2019. Andrea Pellegrini and The Southern Jutland Symphony Orchestra were conducted by David Niemann.

Bendt Viinholt Nielsen, October 2021

² Rued Langgaard: *Sinfonia interna*. Dacapo 8.224136.

² Rued Langgaard: *Sinfonia interna*. Dacapo 8.224136.

Hav og Sol

Vilhelm Krag (1871-1933): *Hav*

Du mørke, underlige hav!
Jeg ved ei, hvad det kommer af:
dit dybe øie drager mig –
jeg grunder, men forstaaer dig ei,
– men stundom jeg fornemmer,
som var jeg ét med dig.
Dit smil, dit dumpe raseri,
som der er ingen lise i,
og dine sæere stemmer,
som ingen kan forstaa –
for ingen, ingen vide maa,
hvad du paa bunden gjemmer.

Ja, stundom jeg fornemmer,
som var jeg ét med dig.

Men nu er der helg over havet!
Lysdis saalangt en kan øine –
slig underfuld Paradis-stilhed –
Og himmelrummet deroppe,
det havblanke dyb dernede,
alt svæver i endeløs sol.

Men i dette sol-nirvana
vugger snehvid og hellig
en eneste, skinnende svane.

Fra *Nye Digte*. Kristiania (Oslo), 1897; s. 107-108.

Sea and Sun

Vilhelm Krag (1871-1933): *Sea*

Oh, dark and wondrous sea!
I know not how it can be:
your deep eye draws me in –
I ponder, do not understand
– but sometimes I feel
as if I were one with you.
Your smile, your dull rage,
in which there is no solace,
and your strange voices
that no one understands –
for no one, no one must know
what lies hidden there below.

Yes, sometimes I feel
as if I were one with you.

But now there is Sunday mood over the sea!
Bright haze as far as one can see –
such wonderful Paradise-stillness –
And the vault of heaven up there,
the blank deep of the sea below,
all floats in endless sun.

But in this sun-nirvana,
rocking, snow-white and holy
a single, shining swan.

From *New Poems*. Kristiania (Oslo), 1897; pp. 107-108.
English translation by James Manley.

SOLO, CORO E STRUMENTI DELL'ORCHESTRA

SOLO

Mezzo soprano

CORO AD LIBITUM: SATB

ORCHESTRA

Flauti 1-2

Oboi 1-2

Corno inglese

Clarinetti in Si \flat , 1-2

Fagotti 1-2

Contrafagotto

*Corni in Fa 1-4 **

Tromba in Fa

Trombone

Tuba

Timpani

Violini I

Violini II

Viole

Violoncelli

*Contrabbassi ***

* Horn i basnøgle klinger en kvart over den noterede tonehøjde
Horn passages in the bass clef sound a fourth above the notated pitch.

** Der kræves instrumenter med fem strenge (C-streng stemmes ned til kontra-B).
Instruments with five strings are required (Scordatura C in contra B \flat).

NOTE TIL DIRIGENTEN

Noder trykt med småt i orkesterstemmerne skal spilles ved medvirken af kor.

I t. 37 findes 'tenutobuer' i ob 1-2, i t. 46 i tr og trb, i t. 62 i cfag, og i t. 71 i fl 1-2 og cor 1. Meningen er, at tonerne skal udholdes i deres maksimale længde.

NOTE TO THE CONDUCTOR

Notes printed with a small font in the orchestral parts are to be played when a chorus is participating.

In b. 37 there are 'tenuto-ties' in ob 1-2, and in b. 46 in tr and trb, in b. 62 in cfag, and in b. 71 in fl 1-2 and cor 1. The idea is that the notes should be sustained to their maximum length.

Hav og Sol

Rued Langgaard
(BVN 102)

Lento

Flauto 1-2 *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Oboe 1-2 *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Corno Inglese *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Clarinetto 1-2
in Si^b 1. *p* < *sf* > *p* 1. *p*

Fagotto 1-2 *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > [*p*]

Contrafagotto *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > [*p*]

1-2
Corno
in Fa *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > [*p*]

3-4
Tromba
in Si^b *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > [*p*]

Trombone

Tuba

Timpani

Mezzo-Soprano

Soprano

Alto

Tenore

Basso

Lento

Violino I *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Violino II *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Viola *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

Cello *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > [*p*] *p* < *sf* > *p*

Contrabbasso *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p* *p* < *sf* > *p*

div.

ad libitum

KILDER OG KRITISK BERETNING

KILDER

- A. Partitur. Autograf (ukomplet)
- B. Partiturskitse (uden sangstemme, ukomplet)
- C. Klaverpartitur udarbejdet af komponisten

A. Partitur. Autograf (ukomplet)

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 114,1 (blad 5-14). Autograf. Renskrift med blæk; tilføjelser og rettelser med blæk, blyant og farvestift.

Ubetegnet (overskrifttitlen på første nodeside er udraderet). Signeret og dateret på første nodeside (overstreget): *Rud Langgaard 1915* – med rød farvestift desuden tilføjet: *Komp 1915*. 10 blade, 34,5 × 25,3 cm; 20 beskrevne, upaginerede sider; blad [5]-[14] af partitur til *Sinfonia interna* (RLS 114,1). Ukomplet: slutningen mangler.

Papirtype: B. & H. Nr. 20. C. / 12.12. (28 systemer).

Kommentar.

Partituret repræsenterede oprindeligt et selvstændigt værk med titlen *Et Forspil til "Fruen fra Havet" af Henrik Ibsen*, jfr. kilde C. I 1916 blev det indlemmet som *Prolog* i *Sinfonia interna* (BVN 122) og forsynet med en 53 t. lang indledning (RLS 114,1 blad 3-4), mens t. 1 blev overstreget (men senere betegnet "gælder") og 12 slutningstakter blev elimineret. Disse takter, som sandsynligvis fandtes på partiturets sidste blad, er forsvundet og kendes i dag kun fra kilde B og C. Det ukomplette partitur slutter med t. 110 efterfulgt af *Attacca subito*. Ved indlemmelsen i *Sinfonia interna* blev partituret forsynet med regibemærkninger (som senere er blevet overstreget), ligesom en kornetstemme og en tenortubastemme i F (wagnertuba) blev ændret til hhv. trompet og basun. Et spring fra t. 6 til t. 26 og en revision af strygerstemmerne i t. 26-30 synes at være kommet til lidt senere, men formodentlig før 1920 (springet er senere blevet annulleret). Som samlet værk blev *Sinfonia interna* opgivet i første halvdel af 1920'erne. Nærværende partitur fik aktualitet igen i 1939, hvor RL benyttede værkets begyndelse i en sats, der indgik i en tidlig version af *Endens Tid* (BVN 243). De blyantstilføjelser og ændringer, som ses på de første to partitursider, vedrører denne genbrug i en anden kompositorisk sammenhæng. Senere, sandsynligvis i perioden 1940-45, reviderede Langgaard værkets anden del, idet han tilføjede et arrangement af solostemmen for blandet kor (SATB) fra t. 76 til t. 105. Korpartiet er skitse-mæssigt indføjet med blæk, men er uden lakuner og læselig. I solostemmen har RL tilføjet en alternativ tonegang i t. 103-104, mens koret her følger stemmen som den oprindeligt var noteret. Revisionen omfatter tillige mindre ændringer i enkelte orkesterstemmer i takterne 76, 78-82, 85, 95-97, 101-102. Disse rettelser er alle med blæk,

SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY

SOURCES

- A. Score. Autograph (incomplete)
- B. Score sketch (without vocal part, incomplete)
- C. Piano reduction prepared by the composer

A. Score. Autograph (incomplete)

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 114,1 (fols. 5-14). Autograph. Fair copy in ink; additions and corrections in ink, pencil and crayon.

Undesignated (the heading of the first page of music is erased). Signed and dated on the first page of music (crossed over): *Rud Langgaard 1915* – in red crayon also added: *Comp 1915*.

10 leaves, 34.5 × 25.3 cm; 20 unnumbered pages of writing; fols. [5]-[14] of score for *Sinfonia interna* (RLS 114,1). Incomplete; the conclusion is missing.

Paper type: B. & H. Nr. 20. C. / 12.12. (28 staves).

Commentary.

The score originally represented an independent work entitled *A Prelude to 'The Lady from the Sea' by Henrik Ibsen*, cf. source C. In 1916 it was incorporated as a *Prologue* in *Sinfonia interna* (BVN 122) and provided with a 53 bb. long introduction (RLS 114,1 fols. 3-4), while b. 1 was crossed out (but later termed 'applies') and 12 closing bars were eliminated. These bars, which probably existed on the last leaf of the score, have disappeared and are known today only from sources B and C. The incomplete score ends with b. 110 followed by *Attacca subito*. Upon incorporation into *Sinfonia interna*, the score was provided with stage directions (which were later crossed out), a cornet part and a tenor tuba part in F (Wagner tuba) were also changed to trumpet and trombone respectively. A leap from b. 6 to b. 26 and a revision of the string parts in bb. 26-30 seems to have come about a little later, but presumably before 1920 (the leap has later been canceled). As a complete work, *Sinfonia interna* was abandoned in the first half of the 1920s. The present score became relevant again in 1939, when RL used the beginning of the work in a movement that was part of an early version of *The Time of the End* (BVN 243). The pencil additions and alterations seen on the first two score pages relate to this reuse in a different compositional context. Later, probably in the period 1940-45, Langgaard revised the second part of the work, adding an arrangement of the solo voice for mixed chorus (SATB) from b. 76 to b. 105. The choral part is sketchy inserted in ink, but is without gaps and legible. In the solo voice, RL added an alternate sequence of tones in bb. 103-104, while the chorus here follows the voice part as it was originally written. The revision also includes minor changes in individual orchestral parts in bb. 76, 78-82, 85, 95-97, 101-102. These corrections are all in

mens en blyantsændring af vl II-stemmen i t. 107-110 har uklar status (den kan være sammenhørende med en påtænkt ny slutning fra t. 111). I t. 67 anfører RL, at et *Nyt Afsnit* med overskriften *Helg* skal begynde. Han har sammesteds ændret det oprindelige tempo *Più con moto* til såvel *Poco lento* som *Poco allegro*, sidstnævnte med tilføjelsen *Herfra samme Tempo hele Tiden (i streng Takt)*. Endvidere er tempobetegnelsen ved t. 89 ændret fra *molto con moto* til *con più moto*, og endelig har RL ved cb-stemmen i t. 95 skrevet + *Orgelpedal*. Man må formode, at disse justeringer af tempi mv. er kommet til samtidig med det tilføjede korparti, altså primo 1940'erne. RL påtænkte i disse år at revitalisere *Sinfonia interna*, og nærværende værk indgik i denne plan under titlen *Havet* (også titlerne *Hav* og *Øjet* findes i kilderne). Planen blev ikke gennemført, og en planlagt ny renskrift af *Havet* blev ikke realiseret.

B. Partiturskitse (uden sangstemme, ukomplet)

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 114,7. Autograf. Skitse med blyant; enkelte tilføjelser med blæk og farvestift.

Titel (farvestift): *Hav, / for / Sopran og Orkester / October 1915. / Skitse for Orkester*

Datering til slut: *7 October / 1915*

6 blade, 35,5 × 27 cm; 12 beskrevne, upaginerede sider.

Skitsen omfatter 6 sider (blad 1-6, på rectosiderne). Ukomplet: sangstemmen og t. 56-89 mangler.

Papirtype: *B. & H. Nr. 20. C. / 12.12.* (28 systemer).

Indhold:

blad 1r: titel

blad 1v: titelpåskrifter vedr. andre værker

blad 2r: t. 1-20 – denne side med en sent påført overskrift:

Sinfonia interna / 3 Digte for Soli, Kor og Orkester. / 1. Havet (Vilh Krag). 2. Drømmen (E M Sundberg). 3. Angelus (Thor Lange) komp. 1915. / (Marts, Tyringe)

blad 2v: [*Lysøen* (af *Sinfonia interna*)] partiturskitse, 15 t. (med overskriften *Adagio*)

blad 3r: t. 21-44

blad 3v: skitser til sangene *Ved Landsbykirken* [*Ved Kyrkhult Kirke*] + *Det vinker* (begyndelsen) dateret *20 October 1915*

blad 4r: t. 45-55

blad 4v: skitser til sangene *Det vinker* (slutningen) + *Sommerstemning* dateret *20 October* [1915]

blad 5r: t. 90-107

blad 5v: [*Bølge mod Kyst* efter Siegfried Langgaard] partiturskitse, 7 slutningstakter dateret *6 November 1915* + skitse til sangen *Nu suser Skumringens Sang herind* dateret *12/11 15*

blad 6r: t. 108-122

blad 6v: *Bølge mod Kyst*, partiturskitse, 20 takter

Kommentar.

Skitsen omfatter de takter, som mangler i A (t. 111-122).

C. Klaverpartitur udarbejdet af komponisten

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 114,6. Autograf. Renskrift med blæk; tilføjelser på titelbladet med farvestift og blyant.

Titel påført med farvestift: *Hav og Sol. / [...] / for Mezzosopran / og Orkester / [...] October 1915 – tilføjet: 1915 / Musikken / benyttet / delvis i mit Korværk [Finimondo rettet til:] Sinfonia interna*

Oprindeligt titel (blæk, delvis overstreget): *Et Forspil / til / "Fruen fra Havet" / af / Henrik Ibsen / for / en / Sangstemme / og / Orkester / af / Rud Imm. Langgaard. / (Texten af Vilh. Krag) / Klaverudtog. – ændret med blæk til: Forspil / til / Sinfonia interna / for / [...] / Mezzosopran / og / Orkester / [...]*

ink, while a pencil revision of the vl II part in bb. 107-110 has unclear status (it may be related to an intended new ending from b. 111). In b. 67, RL states that a *New Section* with the heading *Helg* ('Sunday') must begin. He has at the same time changed the original tempo *Più con moto* to both *Poco lento* and *Poco allegro*, the latter with the addition *From here the same tempo all the way through (in strict metre)*. Furthermore, the tempo designation at b. 89 was changed from *molto con moto* to *con più moto*, and finally RL has written + *organ pedal* at the cb part in b. 95. One must assume that these adjustments of tempi etc. has come into being at the same time as the addition of the chorus part, i.e. in the early 1940s. In these years, RL intended to revitalize *Sinfonia interna*, and the present work was included in this plan under the title *The Sea* (also the titles *Sea* and *The Eye* are found in the sources). The plan was not implemented and a planned new fair copy of *The Sea* was not realized.

B. Score sketch (without vocal part, incomplete)

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 114,7. Autograph. Sketch in ink; a few additions in ink and crayon.

Title (crayon): *Sea, / for / soprano and orchestra / October 1915. / Sketch for orchestra*

Dated at the end: *7 October / 1915*

6 leaves, 35.5 × 27 cm; 12 unnumbered pages of writing. The sketch comprises 6 pages (fols. 1-6, on the rectos). Incomplete: the solo part and bb. 56-89 are missing.

Paper type: *B. & H. Nr. 20. C. / 12.12.* (28 staves).

Contents:

fol. 1r: title

fol. 1v: title annotations regarding other works

fol. 2r: bb. 1-20 – this page with a late heading: *Sinfonia interna / 3 poems for soli, chorus and orchestra. / 1. The Sea (Vilh Krag). 2. The Dream (E M Sundberg). 3. Angelus (Thor Lange) comp. 1915. / (March, Tyringe)*

fol. 2v: [*The Island of Light* (from *Sinfonia interna*)] score sketch, 15 bb. (with the heading *Adagio*)

fol. 3r: bb. 21-44

fol. 3v: sketches for the songs *At the Village Church* [*At Kyrkhult Church*] + *There's Waving* (the beginning) dated *20 October 1915*

fol. 4r: bb. 45-55

fol. 4v: sketches for the songs *There's Waving* (the conclusion) + *Summer Mood* dated *20 October* [1915]

fol. 5r: bb. 90-107

fol. 5v: [*Wave Towards Shore* after Siegfried Langgaard] score sketch, 7 concluding bars dated *6 November 1915* + sketch for the song *The Song of Twilight is Borne on the Wind* dated *12/11 15*

fol. 6r: bb. 108-122

fol. 6v: *Wave Towards Shore*, score sketch, 20 bars

Commentary.

The sketch comprises the bars that are missing in A (bb. 111-122).

C. Piano reduction prepared by the composer

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 114,6. Autograph. Fair copy in ink; additions on the titlepage in crayon and pencil.

Title in crayon: *Sea and Sun. / [...] / for mezzosoprano / and orchestra / [...] October 1915 – added: 1915 / The music / used / partly in my choral work [Finimondo corrected to:] Sinfonia interna*

Original title (ink, partly crossed over): *A Prelude / to / "The Lady from the Sea" / by / Henrik Ibsen / for / a / singing voice / and / orchestra / by / Rud Imm. Langgaard. / (The text by Vilh. Krag) / Piano reduction. – corrected in ink to: *Prelude / to / Sinfonia interna / for / [...] / mezzosoprano / and / orchestra / [...]**

Overskrift: *Et Forspil / til / "Fruen fra Havet" / af / Henrik Ibsen – rettet med blæk til: Forspil til Sinfonia interna.*

Datering og signatur til slut: *13 October 1915. / R. L.*

4 blade, 35,5 × 27 cm; 7 beskrevne, upaginerede sider (sidste side blank).

Papirtype: *B. & H. Nr. 20. C. / 12.12. (28 systemer).*

Kommentar.

Klaverpartituret følger A og omfatter alle 122 takter.

REDAKTIONSGRUNDLAG

Udgaven præsenterer værket i dets oprindelige version for solostemme og orkester baseret på den i kilderne A, B og C bevarede musik fra 1915. Korrektioner og tilføjelser, der hidrører fra indlemmelsen i *Sinfonia interna* (spring og regibemærkninger, nodeændringer i t. 26-30) samt tilføjelser, der vedrører genbrug i *Endens Tid* 1939 ignoreres. Udgaven ønsker imidlertid også at give mulighed for opførelse af værket med blandet kor i t. 76-105, sådan som komponisten senest har forestillet sig det. Udgiverne har derfor valgt at medtage korsatsen som *ad libitum*. De instrumentale justeringer, RL har foretaget i forbindelse med tilføjelsen af korpartiet, er skrevet med små noder i partitur og orkesterstemmer, således at disse noder kan spilles, hvis koret medvirker. Udgiverne udelader nogle foreslåede, men ikke entydige, tempoændringer, ligesom det noget uklare formål med at udskille værkets anden del under overskriften *Helg* ignoreres. Endelig udelades den i t. 95 foreslåede tilføjelse af orgelpedal, da dette tolkes som en relik fra værkets påtænkte indlemmelse i ny version af *Sinfonia interna*, hvor orgel hørte til instrumentariet,

Udgavens hovedkilde er frem til og med t. 110 partiturrenskriften kilde A. Skitsen B bidrager med et par detaljer i orkestersatsen, som kun findes i denne kilde. Sangstemmen i klaverpartituret C følger nøje A, men en enkelt dynamisk angivelse, som kun findes i C, er overført til partituret. Et par kompositoriske detaljer er endvidere korrigeret med hjemmel i kilde C.

Den manglende slutning t. 111-122 er rekonstrueret på grundlag af partiturskitsen B og klaverpartituret C. De to kilder er ikke fuldt ud overensstemmende, når det gælder musikalske detaljer, tempoangivelser og dynamik. I tvivlstilfælde og i forbindelse med varianter tillægger udgiverne kilde C størst autoritet, idet C er det senest udarbejdede manuskript og rummer den musikalsk set mest præcise notation. Instrumentationen og dynamiske angivelser i orkesterstemmerne fremgår af kilde B.

Sangteksten er korrigeret i henhold til digtets publicerede version på norsk (RL anvender en delvis fordanskning). Nogle understregninger, som RL har foretaget af passager i teksten i A, men ikke i C, er ikke markeret i udgaven.

Et særligt udgivelsesmæssigt problem (kontrabasstemmen).

RL ønsker i t. 95-102, at cb skal spille et sub-kontra B som orgelpunkt (noteret kontra B). Han løser dette ved at foreskrive to basstemmer, hvoraf cb2 fra starten af stykket skal have nedstemt E-strengen til det dybe B for dermed at blive i stand til at spille det nævnte orgelpunkt. Da cb2's E-streng således er sat ud af spillet, fordeler RL musikken således, at kun cb1 spiller, når E-strengen skal benyttes, mens cb2 spiller med, så snart musikken ikke går dybere end til den løse A-streng. Det giver en ulogisk mængde pauser og indsatser i cb2 (pauserne omfatter t. 1 første halvdel, t. 6-9, t. 31-55, t. 81-82 (samt t. 112 og 115) (i t. 56-66 burde RL have byttet om på cb1 og 2,

Heading: *A Prelude / to / "The Lady from the Sea" / by / Henrik Ibsen – corrected to: Prelude to Sinfonia interna.*

Dating and signature at the end: *13 October 1915. / R. L.*

4 leaves, 35.5 × 27 cm; 7 unnumbered pages of writing (last page blank).

Paper type: *B. & H. Nr. 20. C. / 12.12. (28 staves).*

Commentary.

The piano reduction follows A and comprises all 122 bars.

TEXTUAL BASIS OF THE EDITION

The edition presents the work in its original version for solo voice and orchestra based on the music from 1915 preserved in sources A, B and C. Corrections and additions resulting from the incorporation into *Sinfonia interna* (leaps and stage directions, music alterations in bb. 26-30) and additions relating to reuse in *The Time of the End* 1939 are ignored. However, the edition also wants to allow for the performance of the work with mixed choir in bb. 76-105, as the composer has most recently imagined it. The editors have therefore chosen to include the choral part as *ad libitum*. The instrumental adjustments that RL made in connection with the addition of the chorus are printed with small notes in the score and orchestral parts, so that these notes can be played if the chorus participates. The editors omit some proposed, but not unambiguous, tempo changes, just as the somewhat unclear purpose of separating the second part of the work under the heading *Helg* is ignored. Finally, the addition of organ pedal proposed in b. 95 is ignored, as this is interpreted as a relic from the work's intended incorporation into a new version of *Sinfonia interna*, where the organ belonged to the instrumental forces.

The main source of the edition up to and including b. 110 is the score fair copy source A. The sketch B contributes to the orchestral music with a few details, which are only found in this source. The singing voice in the piano reduction C closely follows A, but a single dynamic indication, found only in C, is transferred to the score. A few compositional details have also been emended based on source C.

The missing conclusion bb. 111-122 is reconstructed on the basis of the score sketch B and the piano reduction C. The two sources are not fully consistent in terms of musical details, tempo indications and dynamics. In case of doubt and in connection with variants, the publishers give source C the greatest authority, as C is the most recently prepared manuscript and contains the most musically precise notation. The instrumentation and dynamic indications in the orchestral music appear from source B.

The song text has been adjusted according to the published version of the poem in Norwegian (RL uses a partial Danish version). Some underlining that RL made of passages in the text in A but not in C are not shown in the edition.

A special editorial problem (the double bass part).

In bb. 95-102, RL wants the double basses to play a sub-contra B₁ as an organ point (notated as contra B₁). He solves this by prescribing two bass parts, of which cb2 from the beginning of the piece must have tuned the E-string to the deep B₁ in order to be able to play the said organ point. Since cb2's E-string is thus put out of play, RL distributes the music so that only cb1 plays when the E-string is to be used, while cb2 also plays as soon as the music does not go deeper than to the loose A-string. It gives an illogical amount of rests and entries in cb2 (the rests include b. 1 first half, bb. 6-9, bb. 31-55, bb. 81-82 (as well as bb. 112 and 115) (in bb. 56-66, RL should have switched cb1 and cb2,

for her spiller cb2 det dybe G, mens cb1 spiller oktaven over). Udgiverne forudsætter, at man i dag anvender femstrengede kontrabasser med en C-streng, som gør det muligt at spille det dybe B i passagen t. 95-102 med scordatura (C til B). Udgaven reducerer derfor de to cb-stemmer til én stemme.

RETNINGSLINJER FOR UDGAVEN

Udgivernes tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er angivet med brudt streg og buændringer som en kombination af hel og brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiverne. Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noteapparatet.

Komplettering, som er foretaget med hjemmel i kilderne B og C, er ikke typografisk markeret i partituret, men dokumenteret i noterne.

Der er foretaget stiltiende komplettering for så vidt angår manglende triol- og sekstolangivelser samt manglende nodepunkteringer. Små justeringer af uegalt anbragte foredragsbetegnelse og dynamiske angivelser er foretaget uden videre.

Korsatsen t. 76-105 er kompletteret redaktionelt for så vidt angår manglende nodegentagelser og buer samt (et enkelt) manglende fortegn. Denne komplettering er foretaget stiltiende. Dynamiske angivelser er tilføjet i overensstemmelse med solostemmen; kun i t. 104-105 er korsatsen fra RLs hånd forsynet med dynamik. Der er foretaget redaktionelle valg i forbindelse med enkelte uklart anbragte eller fejlnoterede noder i korsatsen; disse valg er beskrevet i noterne, men er ikke typografisk markeret i partituret.

I den rekonstruerede slutning t. 111-122 er visse oplagte kompletteringer af dynamik foretaget uden dokumentation, mens varianter af interesse er anført i noterne.

Faste fortegn for horn og trompet er af udgiverne ændret til løse fortegn.

NOTER

Tonehøjden angives på konventionel vis ud fra 'nøglehuls-c'et' = c¹.

takt	stemme	kommentar
1	cb 2	RL anfører to cb-stemmer af hvilke den ene er forsynet med angivelsen <i>Muta E corda in B (contra)</i> – se afsnittet ovenfor om cb-stemmerne
6-7	str	<i>p</i> ⇒ tilføjet iht. B
37	vla	node 5: stacc. tilføjet iht. B
39	vl I	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
	vl II, vla	<i>agitato</i> tilføjet iht. B
47	tr, trb	node 1: A har hhv. b ¹ og as; det fremgår af B og C, at tonen er (klang) a ^{1/a}
	tb	martellato tilføjet iht. B
52	fag 1-2	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
52, 54	cfg, tb	<i>sf</i> tilføjet i analogi med vlc, cb (A har kun <=>)
	vlc, cb	<=> tilføjet iht. B (B har <i>sff</i> hvilket RL i A har ændret til <i>sf</i>)
53	cor 3-4	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
	vla	node 4: overflødigst ÷ udeladt (redaktionelt ÷ tilføjet før node 1)
54	cl 1-2	<i>dim.</i> tilføjet iht. B

because here cb2 plays the deep G, while cb1 plays the octave above). The editors assume that five-string double basses with a C-string are used today, which makes it possible to play the deep B₁ in the passage bb. 95-102 with scordatura (C into B₁). The edition therefore reduces the two cb parts to one.

EDITORIAL GUIDELINES

The editors' additions and emendations are indicated typographically in the score by square brackets; added slurs and ties are indicated by broken lines, and emendations of slurs and ties by a combination of unbroken and broken lines. Cautionary accidentals in round brackets are editorial. Editorial comments and information about matters not indicated typographically in the score, can be found in the notes below.

Completion based on sources B and C is not typographically indicated in the score but documented in the notes.

Missing triplet markings and missing dots have been tacitly supplied. Minor adjustments of irregularly located marks of expression and dynamics are done without comment.

The choral part bb. 76-105 is supplemented editorially with regard to missing note repetitions and slurs as well as (a single) missing accidental. This completion has been made tacitly. Dynamic indications are supplied in accordance with the solo voice; only in bb. 104-105, RL has provided dynamic indications in the choral part. Editorial choices have been made in connection with some vaguely placed or erroneous notes in the choral part; these choices are described in the notes but are not typographically marked in the score.

In the reconstructed conclusion bb. 111-122, certain obvious additions of dynamics have been made without documentation, while variants of interest are listed in the notes.

Key signatures for horn and trumpet have been altered to accidentals by the editors.

NOTES

The pitch is indicated conventionally with 'the keyhole c' = c¹.

bar	part	comment
1	cb	RL prescribes two cb parts of which one has the indication <i>Muta E corda in B, (contra)</i> – see the section above about the cb parts
6-7	str	<i>p</i> ⇒ supplied in accordance with B
37	vla	note 5: stacc. supplied in accordance with B
39	vl I	<i>dim.</i> supplied in accordance with B
	vl II, vla	<i>agitato</i> supplied in accordance with B
47	tr, trb	note 1: A has b ¹ and a, respectively; B and C show, that the note in question is (sounding) a ^{1/a}
	tb	martellato supplied in accordance with B
52	fag 1-2	<i>dim.</i> supplied in accordance with B
52, 54	cfg, tb	<i>sf</i> supplied by analogy with vlc, cb (A has only <=>)
	vlc, cb	<=> supplied in accordance with B (B has <i>sff</i> which RL in A changed to <i>sf</i>)
53	cor 3-4	<i>dim.</i> supplied in accordance with B
	vla	note 4: superfluous ÷ suppressed (÷ supplied editorially before note 1)
54	cl 1-2	<i>dim.</i> supplied in accordance with B

54	timp	node 1 tilføjet iht. B og med støtte i C; i A op-hører timp i t. 53, og i t. 54 foreskrives heltakts-pause, hvad udgiverne tolker som en lapsus	54	timp	note 1 supplied in accordance with B and with support from C; in A the timp stops in b. 53, and in b. 54 there is a rest, which the editors interpret as a lapsus
61	MS	node 1: C har helnode	61	MS	node 1: C has a semibreve
65	vla, vcl	node 1-3: i A er figuren identisk med t. 64 node 1-3, mens C har varianten med node 2 = node 1; udgiverne har valgt at følge C, der formodes at være den senest udarbejdede kilde	65	vla, vcl	notes 1-3: in A the figure is identical with b. 64 notes 1-3, while C has the variant with note 2 = note 1; the editors have chosen to follow C, which is supposed to be the latest of the sources
72, 74	vcl, cb	dynamik mangler i kilderne (forslag tilføjet redaktionelt)	72, 74	vcl, cb	dynamic indications are missing in the sources (suggestions supplied editorially)
76-77	MS	◀> tilføjet (også i korsatsen) iht. C	76-77	MS	◀> supplied (also in the choral part) in accordance with C
76,			76,		
78-82,			78-82,		
85	vl II, vla	oprindelig notation anført i system med noder i fuld størrelse, RLs alternative stemmeføring til brug ved medvirkning af kor noteret på system med små noder	85	vl II, vla	the original notation showed in a staff with full size notes, RL's alternative sequence of notes to be played when a chorus is participating is printed in a separate staff with small notes
85	B2	node 1-2: A har B-B, hvilket tolkes som en fejlnotation; noderne er korrigeret redaktionelt i analogi med cb	85	B2	notes 1-2: A has B ₁ -B ₂ , which is interpreted as a notational error; the notes are emended editorially by analogy with cb
92	tutti	A har <i>animato</i> over strygerne, C har det samme over klaversatsen; udgiverne har valgt at bringe det som en generel anvisning for alle instrumenter	92	tutti	A has <i>animato</i> above the strings, C has the same on top of the piano part; the editors have chosen to place it as a general indication for all instruments
95	cb 2	A har + <i>Orgelpedal</i> ; udeladt da det tolkes som en relik fra værkets påtænkte indlemmelse i ny version af <i>Sinfonia interna</i> , hvor orgel hørte til instrumentariet	95	cb 2	A has + <i>Organ pedal</i> ; suppressed as it is interpreted as a relict from the intended incorporation of the work into a new version of <i>Sinfonia interna</i> in which organ was part of the orchestral forces
95-97	cor ingl, cl 1, fag 2	alternativ stemmeføring ved medvirkning af kor noteret på system med små noder	95-97	cor ingl, cl 1, fag 2	alternative sequence of notes to be used when chorus is participating is printed in a staff with small notes
97	tr	RL overstreger tr i t. 97, men lader den stå i t. 98-102 (efter sideskift i A); udgiverne har valgt at bibeholde tr i hele passagen	97	tr	RL crossed over tr in t. 97, but leaves it in bb. 98-102 (after a page turn in A); the editors have chosen to maintain tr in the entire passage
98-99	fl	⇒ tilføjet iht. B	98-99	fl	⇒ supplied in accordance with B
101	vla, vcl	tilføjede stemmer ved medvirkning af kor er noteret med små noder	101	vla, vcl	parts added for use when a chorus is participating are printed with small notes
102	cor ingl, vl II	alternativ stemmeføring ved medvirkning af kor er noteret med små noder	102	cor ingl, vl II	alternative sequence of notes to be performed when a chorus is participating is printed with small notes
104	MS opr. version	A har ⇒ som imidlertid er en relik fra en tidligere version, hvor MS sluttede med ordet <i>Svane</i> i denne takt; udeladt (jfr. ⇒ i t. 105)	104	MS orig. version	A has ⇒ which however is a relict from an earlier version where MS ended with the word <i>swan</i> in this bar; suppressed (cf. ⇒ in b. 105)
	MS kor- version	◀> tilføjet i analogi med koret (som har dynamik i denne takt)		MS choral version	◀> supplied by analogy with the chorus (which has dynamic indications in this bar)
107-			107-		
110	vl II	RL har revideret stemmen, så vl II spiller en oktav dybere end vl I; rettelsen ikke fulgt, idet den er med blyant (i modsætning til andre rettelser, som er med blæk) og formålet er uklart	110	vl II	RL revised the part, so that vl II plays one octave below vl I; this correction is not respected as it is in pencil (unlike the other corrections which are in ink) and the purpose is unclear
111-			111-		
122		rekonstrueret på basis af kilde B og C	122		reconstructed on the basis of sources B and C
111	vla	node 1: B har as (i stedet for g)	111	vla	node 1: B has a ₂ (instead of g)
112	vcl	node 1 findes ikke i B	112	vcl	node 1 is not in B

112-			112-		
122	-	tempoangivelser iht. C (B har <i>Lento molto</i> i t. 113, <i>più con moto</i> i t. 117 og <i>rit.</i> i t. 120)	122	-	tempo indications supplied in accordance with C (B has <i>Lento molto</i> in b. 113, <i>più con moto</i> in b. 117 and <i>rit.</i> in b. 120)
117	vla	node 5-4, 12-13: tonerne i arpeggioen (fra kilde B) ændret fra es^2 til g^2 af spilletekniske grunde (bilinje mangler i B , måske en fejlnotation)	117	vla	notes 5-4, 12-13: the notes in the arpeggio (from source B) emended from e_b^2 to g^2 due to performance technical reasons (a ledger line is missing in B , perhaps a notational error)
119	vla	node 1-3, 6-8: tonerne i arpeggioen (fra kilde B) ændret fra $g-es^1-b^1$ til $es-b-ges^1$ af spilletekniske grunde	119	vla	notes 1-3, 6-8: the notes in the arpeggio (from source B) emended from $g-e_b^1-b_b^1$ to $e_b-b_b-g_b^1$ due to performance technical reasons